

Foto: Anda van Riet

LEREN VAN ELKAAR

Peerreviews in vmbo-kaderklassen

Peerreviews zijn leerzaam, maar in de praktijk blijkt dat veel docenten moeite hebben om ze effectief in hun lessen in te zetten. Op het niveau vmbo-kader wordt deze feedbackvorm al helemaal weinig gebruikt, terwijl het ook voor deze groep leerlingen goed werkt als zij feedback krijgen van een medeleerling, zeker bij schrijfvaardigheid. Maar hoe zet je deze werkvorm effectief in?

WINANDA STEENKAMER

In mijn klassen 2 vmbo-kader gaven de leerlingen aan dat ze behoefte hadden aan meer feedback op hun schrijfproducten bij het vak Nederlands; ze vonden dat ze niet gedetailleerd genoeg te zien krijgen wat er beter kan. Feedback geven op producten van schrijfvaardigheid, zoals brieven, e-mails of instructies, kan echter een hele klus zijn. Mijn collega's beaamden dat het nakijken van schrijfproducten tijdrovend is. Ook is er niet altijd een geschikt instrument voorhanden, zoals een beoordelingsformulier of een rubric. Bovendien wordt er vaak geen tijd vrijgemaakt voor de leerlingen om het geschrevene te verbeteren. Uit een rondvraag in de vakgroep bleek dat de meeste docenten weinig gebruikmaken van

inzichten van de leerlingen zelf bij het beoordelen. Vaak beoordeelt de docent zelf het werk van de leerlingen, terwijl medeleerlingen hier ook prima toe in staat zijn – als zij hier een effectief instrument voor krijgen dat duidelijk wordt toegelicht.

Door de werkvorm peerreview in te zetten in een interventiegerichte les wilde ik meer feedback op de producten van de leerlingen creëren. Hierdoor kregen ze gerichte feedback, van elkaar, en was er tijd om het schrijfproduct te verbeteren. Door het vierfasemodel (OVUR: oriënteren, voorbereiden, uitvoeren en reflecteren) te volgen leren de leerlingen te schaven aan verschillende versies en hun teksten te herschrijven en te verbeteren met behulp van elkaars kijk op het schrijfproduct (Hoogeveen & Van Gelderen, 2014).

Peerreviews

Schrijfproducten moet de leerling niet alleen door de docent laten lezen, maar ook door anderen, met het idee dat twee meer zien dan één (Bonset, 2008). Daarna is er ruimte voor de leerlingen om hun product te verbeteren, alvorens het in te leveren. De leerwinst is dat interactie met de lezer de schrijver aanzet tot reflectie op zijn schrijfproces (Hoogeveen & Van Gelderen, 2014).

De peerreviews vinden plaats in groepjes van twee of drie leerlingen. Aan de docent de taak om erop te letten dat de leeromgeving veilig blijft en dat het werktempo goed is. Ook zal de docent wellicht wat weerstand bij de leerlingen moeten overwinnen als deze werkvorm voor het eerst wordt ingezet, omdat de leerlingen voor het geven van feedback andermans schrijfproduct zeer

nauwkeurig en geconcentreerd moeten gaan lezen – goede feedback geven kost tijd en moeite.

De sterke kant van peerreviews is dat ze een activerende werkvorm bieden; nu eens geeft niet de docent feedback, maar een medeleerling. Leerlingen werken samen en leren door te observeren van elkaars vaardigheden, kennis en leerstrategieën (Van Steendam, Rijlaarsdam, Van den Bergh & Sercu, 2016). Tijdens de uitvoering moet de docent goed controleren of iedereen de opdracht correct maakt. Daarnaast dient de docent een geschikt beoordelingsmodel te zoeken. Soms is dit al beschikbaar op de website van de leergang; *Nieuw Nederlands* heeft bijvoorbeeld voor klas 2 vmbo-kgt een beoordelingsformulier voor het schrijven van een instructie.

Het is wel zaak om te checken of het formulier vol doet en om het eventueel aan te passen. Het voordeel van een beoordelingsformulier is dat de leerlingen exact weten waar ze op moeten letten. Het is raadzaam om de ingevulde formulieren in te laten leveren. Aan de hand van de criteria op het formulier kunnen zowel de ontvanger als de gever van de feedback worden beoordeeld.

Aanpak

In drie lessen schrijfvaardigheid ben ik gestart met het inzetten van peerreviews. Het is het beste om de verschillende schrijfmomenten die bij een taak behoren, dicht op elkaar te plannen. Dit verhoogt de motivatie van de leerlingen en ze zitten er echt in. Het verdient verder de voorkeur om schrijfp opdrachten concreet te maken: laat leerlingen echte producten maken (Bonset, 2008). Ik heb de leerlingen een echte instructie laten schrijven, maar hen vrijgelaten in de onderwerpkeuze. Dit bevorderde zichtbaar de motivatie: ik zag dat de leerlingen enthousiast gingen bespreken bij welke van hun vaardigheden zij een instructie wilden schrijven. Enkele van de instructies heb ik achteraf daadwerkelijk uitgevoerd om ze te testen. Een daarvan was het recept voor een cake, en die hebben we met de klas opgegeten. Ook dit werkte motiverend. Het spreekt overigens voor zich dat peerreviews bij alle schrijfvaardigheidsopdrachten ingezet kunnen worden.

1. Lees de theorie op bladzijde 97 en 98 in het tekstboek.
2. Schrijf een instructie over iets wat jij goed kunt, voor iemand die dat niet kan.
3. Bijvoorbeeld: cake bakken, een bepaald computerspel snel spelen, foto's bewerken in Photoshop, make-up aanbrengen, je kamer opruimen, longeren met een paard, een gedicht schrijven, een fietsband plakken, ...
4. Schrijf je instructie in stappen (genummerd).
5. Laat elke instructiezin beginnen met de gebiedende wijs (zie bladzijde 97).
6. Gebruik signaalwoorden (zie bladzijde 98).
7. Voeg eventueel afbeeldingen toe (die ertoe doen).
8. Schrijf eerst je instructie met pen op papier en typ hem later uit.
9. Klaar? Beoordeel elkaars instructie met behulp van het beoordelingsformulier.

Kader 1. Klas 2, Nederlands, schrijfpdracht hoofdstuk 3: instructie

In de voorbereidende lessen hebben de leerlingen ter oriëntatie (stap 1 in het OVUR-model) een mindmap gemaakt over het onderwerp van hun instructie. Ik heb uitgelegd dat het belangrijk is om duidelijk een bepaalde doelgroep te kiezen, omdat de instructie anders minder nut heeft (Verdaasdonk, 2014) en het product anders ook minder goed beoordeeld kan worden op doelgerichtheid (Hoogeveen & Van Gelderen, 2014).

Daarna hebben de leerlingen hun schrijfpdracht voorbereid (stap 2) door in het methodeboek opdrachten bij bestaande instructies te maken en door te oefenen met spelling en interpunctie. In de echte schrijflines hebben ze de instructie geschreven (stap 3): eerst met pen en papier, daarna uitgetypt (zie kader 1). Ik heb bij de schrijfpdracht de focus gelegd op het hanteren van bepaalde talige middelen, namelijk het gebruik van signaalwoorden en van de gebiedende wijs. Hierdoor wordt de doelmatigheid van de instructie versterkt (Ter Haar, 2014).

Effectieve feedback kunnen geven is iets wat je moet leren

Feedback leren geven

Effectieve feedback kunnen geven is iets wat je moet leren. Aan het begin van de derde les heb ik de leerlingen handvatten meegegeven om goede feedback te geven; de feedback moet immers niet te oppervlakkig blijven. Er zijn vier niveaus te onderscheiden waarop feedback gegeven kan worden, waarvan taakgerichte en procesgerichte feedback het meest geschikt zijn voor deze werkvorm (Hattie & Timperley, 2007). De feedback moet uitgaan van de opdracht, zodat onbelangrijke details vermeden worden. De feedback moet niet alleen op het product, maar ook op het proces gericht zijn, zodat de medeleerling concreet weet wat hij in het vervolg beter kan doen. De feedback dient zo volledig mogelijk en opbouwend te zijn, zodat hij niet demotiverend werkt. Ook hoort de feedback waarde vrij te zijn: het gaat niet om de mening van de feedbackgever, het gaat om wat er feitelijk verbeterd kan worden. Tot slot moet de feedback bruikbaar en precies geformuleerd worden, zodat de ontvanger daarna verbeteringen aan kan brengen.

Na het schrijven hebben de leerlingen duo's samengesteld en zijn ze elkaars instructie gaan beoordelen. Ik heb de leerlingen zelf de duo's laten maken, zodat ze

feedback kregen van iemand bij wie ze zich comfortabel voelden. Het beoordelen deden ze met behulp van het 'Beoordelingsformulier instructie' van de leergang *Nieuw Nederlands*. Op het formulier moesten de leerlingen van vijf bolletjes met links een min en rechts een plus één bolletje aankruisen. Dit was de bedoeling bij in totaal veertien beoordelingspunten: negen met betrekking tot indeling en inhoud, en vijf met betrekking tot spelling. Deze criteria varieerden van 'De stappen staan in de juiste volgorde' tot en met 'Elke zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt, vraagteken of uitroepteken'. Hier ging het om het geven van taakgerichte feedback. Aan het einde van het formulier was er ruimte voor procesgerichte feedback: er kon genoteerd worden wat er goed ging en er konden tips voor de volgende keer gegeven worden. Daarna was er voor de leerlingen tijd om de instructies te verbeteren aan de hand van de feedback. Dit was een verplicht onderdeel, omdat je anders als docent niet weet of de leerlingen iets van de feedback geleerd hebben.

Aan het einde van de les heb ik de werkvorm peerreviews en het beoordelingsformulier klassikaal geëvalueerd. De leerlingen moesten de beoordelingsformulieren en hun eerste en tweede versie van het schrijfproduct inleveren. Tevens moest de ontvanger van de feedback op het formulier samenvatten wat hij aan de feedback had gehad en of deze toereikend was – voor de reflectie (stap 4 van het OVUR-model) op het product en proces. De gever van de feedback moest op een Post-it schrijven wat hij had geleerd van het geven van de feedback. Alle Post-its werden tijdens de klassikale evaluatie op een A2-vel geplakt, zodat ik kon laten zien wat de opbrengst was van het geven van feedback.

Effectieve peerreviews

Naar aanleiding van de leerlingevaluatie van het beoordelingsformulier en van de peerreviews heb ik enkele aandachtspunten opgesteld. Ten eerste moet de docent voldoende tijd geven voor het reviseren van de tekst; zonder verbeterde versie van het schrijfproduct heeft de feedback de meeste waarde verloren (Van Popta, 2016).

In de tweede plaats moet de schaal op het beoordelingsformulier aangepast worden; het systeem met de vijf bolletjes is niet sluitend gebleken. Het voelt namelijk voor veel leerlingen veilig om het middelste bolletje aan te kruisen, maar dit heeft als gevolg dat de ontvanger van de feedback er eigenlijk niets mee kan, omdat het oordeel precies in het midden zit. Daarom heb ik in een herziene versie van het beoordelingsformulier er zes bolletjes van gemaakt.

De docent moet voldoende tijd geven voor het reviseren van de tekst; zonder verbeterde versie van het schrijfproduct heeft de feedback de meeste waarde verloren

Ten derde moet het beoordelingsformulier nog gerichtere punten bevatten, om te voorkomen dat het commentaar van leerlingen op teksten te algemeen blijft en niet gericht is op de communicatieve functie van de tekst (Hoogeveen & Van Gelderen, 2014). Het gaat dan bijvoorbeeld om het benadrukken van de gebiedende wijs, het nummeren van de stappen en het hanteren van korte regels.

Ten vierde is het nuttig om te benadrukken dat zowel de instructie als de feedback beoordeeld wordt: zowel product als proces. Het beoordelen van de feedback noemen we valideren. Op die beoordeling moet de leerling zelf ook reflecteren om het leerproces te voltooien. De leerling moet namelijk weten of hij op een goede manier feedback heeft gegeven, zodat hij dit in de toekomst op de juiste manier kan blijven doen. Deze punten heb ik verwerkt in de bijgestelde versie van het beoordelingsformulier (zie kader op de volgende pagina).

Tot slot nog een tip voor de docent die bij de werkvorm peerreview wil differentiëren: je kunt de leerlingen tijdens de feedbackronde indelen op tempo (de snelle en langzame leerlingen bij elkaar), specialiteit (leerlingen met soortgelijke schrijfproducten samen) of vraag (laat de leerling die het product heeft geschreven twee punten opschrijven waar de peer op moet letten). Zo leren leerlingen optimaal van elkaars inzichten. ■

LITERATUUR

- Bonset, H., & Ekens, T. (2008). *Activerende lees- en schrijflines: Een handreiking voor het vak Nederlands in de 2e fase*. Enschede: SLO.
- Haar, H. ter. (2014, 20 oktober). Schrijfvaardigheidsonderwijs: Hoe wel? Geraadpleegd op <http://www.terhaaronderwijst.com>
- Hattie, J., & Timperley, H. (2007). The power of feedback. *Review of Educational Research*, 77(1), 81–112.
- Hoogeveen, M., & Gelderen, A. van. (2014). Effecten van leren schrijven met peer response. *Levende Talen Tijdschrift*, 15(2), 15–26.
- Popta, E. van. (2016, 4 april). De zeven succesfactoren voor effectieve peerreview. Geraadpleegd op <https://blog.han.nl>
- Steendam, E. van, Rijlaarsdam, G., Bergh, H. van den, & Serco, L. (2016). Samenwerkend schrijven en reviseren: Met wie en hoe? *Levende Talen Tijdschrift*, 17(3), 3–13.
- Verdaasdonk, W., & Zwaal, J. (2014). *Snel beter schrijven: Meer structuur, meer grip*. Groningen: Noordhoff.

Naam schrijver instructie:		-	+						
Naam beoordelaar:									
INDELING EN INHOUD	1. Boven de tekst staat een passende titel.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	2. In de inleiding staat bij welk apparaat / welke activiteit de instructie hoort.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	3. In de inleiding staat waarom deze instructie is geschreven (het doel).	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	4. In het middenstuk begint elke zin met de gebiedende wijs.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	5. De instructie is compleet.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	6. De stappen staan genummerd en in de juiste, logische volgorde.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	7. Na elke stap volgt een enter of een witregel.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	8. Signaalwoorden (<i>eerst, daarna, omdat, maar, want</i>) zijn juist en regelmatig gebruikt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	9. Alle zinnen zijn volledig en begrijpelijk.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	10. De zinnen zijn niet te lang.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
SPELLING	11. Elke zin begint met een hoofdletter en eindigt met een punt, vraagteken of uitroepteken.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	12. Overige leestekens (punten, komma's, dubbelepunten et cetera) zijn goed gebruikt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	13. (Merk)namen beginnen met een hoofdletter.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	14. Alle werkwoorden zijn goed gespeld.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	15. Alle andere woorden zijn juist gespeld.	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
OPMERKINGEN	16. Dit ging heel goed:	<hr/> <hr/>							
	17. Tip(s) voor de volgende keer:	<hr/> <hr/>							
EVALUATIE	18. Dit heb ik gehad aan het <i>geven</i> van de feedback:	<hr/> <hr/>							
	19. Dit heb ik gehad aan het <i>ontvangen</i> van de feedback:	<hr/> <hr/>							

Kader 2. Beoordelingsformulier instructie. Bewerking van het beoordelingsformulier instructie uit *Nieuw Nederlands*, 5e editie, 2 vmbokgt, hoofdstuk 3 (Noordhoff)

binnenkort

19 januari 2018

Good Practice Day Talen, Leiden, <bit.ly/lm-gpdt>

25 – 31 januari 2018

Poëzieweek, <www.poezieweek.com>

26 januari 2018

Dag van Taal, Kunsten & Cultuur, Groningen, <www.dagvantaalkunstenencultuur.nl>

19 maart 2018

Wetenschappelijk schrijven in het vo, Utrecht, <bit.ly/lm-acavo>

Good Practice Day Talen

Op vrijdag 19 januari 2018 organiseert de sectie ICLONPlus (Nascholing) van het ICLON voor de achttiende keer in Leiden een Good Practice Day Talen. Op deze dag wordt docenten de mogelijkheid geboden met elkaar vakdidactische inzichten te delen. Docenten uit het voortgezet onderwijs verzorgen workshops en presentaties, wisselen ervaringen uit met de deelnemers en bediscussiëren met hen de didactische mogelijkheden van hun vak.

De openingslezing 'Taalvaardiger door schrijven en feedback' wordt verzorgd door Catherine van Beuningen. Een tekst die een leerling schrijft, is niet alleen het resultaat van zijn taalvaardigheid; schrijven zelf kan ook als motor fungeren in het taalontwikkelingsproces. In deze lezing staan deze instrumentele functie van schrijven en de essentiële rol die feedback hierbij vervult centraal. Inzichten uit theorie en onderzoek worden vertaald naar implicaties voor de onderwijspraktijk.

Deze nascholingsdag is bestemd voor docenten havo/vwo in de vakken Nederlands, Duits, Engels, Frans, Spaans en Chinees.

Voor meer informatie, zie <bit.ly/lm-gpdt>.

Wetenschappelijk schrijven in het vo

Van een profielwerkstuk tot een proefschrift, schrijvers komen dezelfde uitdagingen tegen: het formuleren van een goede hoofdvraag en deelvragen, structuur, bronnengebruik en schrijfstijl. In de workshop 'Wetenschappelijk schrijven in het vo' krijgen de deelnemers een theoretische inleiding over deze onderwerpen en vervolgens gaan ze praktische opdrachten maken waarmee ze hun leerlingen kunnen helpen bij het opzetten en schrijven van een (profiel)werkstuk. Ook wordt aandacht besteed aan nuttige (online) tools om zelf te gebruiken en om naar te verwijzen.

De workshop wordt georganiseerd door Bureau MVT Nascholing. Het programma wordt verzorgd door dr. Grace Rowicka – docent academische vaardigheden aan de Universiteit Leiden. De workshop vindt plaats op 19 maart 2018 van 14.00 tot 17.15 in Utrecht. Voor meer info en inschrijving, zie <bit.ly/lm-acavo>.

Dag van Taal, Kunsten & Cultuur

Op vrijdag 26 januari 2018 vindt in en rond het Academiegebouw in Groningen voor de zeventiende keer de Dag van Taal, Kunsten & Cultuur plaats. Op deze studiedag gaat een keur aan sprekers in op de laatste (wetenschappelijke) ontwikkelingen op het gebied van talen, kunsten en cultuur, waarbij volop aandacht is voor toepassingen in het voortgezet onderwijs.

Inschrijven kan tot en met 21 januari via <www.dagvantaalkunstenencultuur.nl>.

Poëzieweek 2018

Van 25 tot en met 31 januari vindt in Nederland en Vlaanderen de Poëzieweek plaats. De week opent met de Gedichtendag en wordt afgesloten met de Turing Gedichtenwedstrijd en de uitreiking van de Awaterpoëzieprijs. Het Poëziegeschenk wordt dit keer geschreven door Peter Verhelst.

Speciaal voor de Poëzieweek zijn poëzielessen ontwikkeld voor de basisschool en het voortgezet onderwijs, die te downloaden zijn op <www.poezieweek.com>, waar ook alle andere informatie over dit evenement te vinden is.

Peter Verhelst. Foto: Stephan Vanfleteren